

Etelä-Karjalan tilannekuva syksyllä 2017

Alueprofiili

Eteläkarjalaisia oli vuoden 2016 lopussa 130 506 henkeä. Väestö vähenee, vanhenee ja asutus keskittyy Lappeenrannan ja Imatran kaupunkien läheisyyteen. Lappeenrannan ja Imatran välisen valtatie 6 nelikaistaisen osuuden valmistuminen on vahvistanut kaupunkien roolia yhtenäisenä työssäkäynti- ja asuinalueena. Etelä-Karjalassa asui vuoden 2016 lopussa 4 974 ulkomaan kansalaista, mikä on suhteellisesti kuudenneksi eniten Suomen maakunnista.

Etelä-Karjalaa on koskettanut vahvasti metsäteollisuuden ja muun suurteollisuuden rakennemuutos, jonka vaikutukset näkyvät alueen väestörakenteessa, työpaikkakehityksessä ja koko yhteiskunnassa. Metsäteollisuuden uusiutuminen on ollut ja on yhä Etelä-Karjalan aluetalouden kannalta keskeinen kysymys. Maakunnan arvonlisästä noin neljännes syntyy metsäteollisuudesta, ja Etelä-Karjalan asema myös metsäteollisuuden tutkimustoiminnassa on merkittävä. Biotalousosaamisen lisäksi alueella on vahva ympäristö- ja energia-alan osaamiskeskittymä, johon syntyy jatkuvasti uusia innovaatioita ja uutta kasvuhakuista liiketoimintaa.

Etelä-Karjalasta on yhtä lyhyt matka Helsinkiin ja Pietariin. Kansainvälisyys on maakunnassa sekä vuosisataista historiaa että tämän päivän monikulttuurista arkea. Sijainti Venäjän rajalla on erityispiirre, joka on vuosisatojen ajan luonut mahdollisuuksia, mutta myös tarvetta sopeutua muuttuviin poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Venäläismatkailu Saimaan rannoille on jälleen kasvussa vuodesta 2014 alkaneen laskun jälkeen. Ruplan kurssivaihtelut heijastelevat suoraan Etelä-Karjalan matkailu- ja kaupan alan kysyntään.

Juuri valmistuneen Etelä-Karjalan maakuntaohjelman 2018–2021 mukaan ***eKarjala on etevä edelläkävijä***. Aluekehittämisen kärkivalinnat tähtäävät ***välittömän ja välittävän, yritteliään, kestävän ja vastuullisen sekä kansainvälisen maakunnan*** rakentumiseen. Alueellisen innovaatiostrategian (RIS3) tavoitteena on uusi liiketoiminta puhtaan energian ja ympäristön, uusien teollisten menetelmien ja materiaalien sekä älykkäiden palveluiden aloilla. Maakunnan vahvuuksiin kuuluu tunnistettu yhteistyön ilmapiiri ja yhteinen strateginen näkemys. Etelä-Karjala on ottanut muutostilanteessa rohkean edelläkävijän roolin esimerkiksi Eksoten perustamisessa ja kehittämisessä sekä yliopiston ja ammattikorkeakoulun LUT-konsernin määrätietoisessa rakentamisessa. Samoin maakuntaudistuksessa mennään kunnianhimoisesti eteenpäin.

Väestödynamiikka

Maakunnan kokonaisväestömäärä on ollut viime vuodet laskussa. Maakunnan väkiluvun väheneminen tarkasteluajanjaksolla 2010–2016 oli pienimmillään vuosina 2012 ja 2013; samaan aikaan, kun aluetalous oli kasvussa. Tuolloin syntyvyyden väheneminen taittui, maahanmuutto kasvoi ja nuorten aikuisten muuttotappio oli pienimmillään. Eniten muuttaneita on Venäjältä, mistä muuttaneiden osuus vaihtelee n. 30 % ja reilun 40 % välillä maakuntaan ulkomailta muuttaneista.

Nuorten aikuisten (25–34 v) osalta nettomuutto on ollut vuosien ajan systemaattisesti negatiivista. Muuttoliike nuorten keskuudessa kertoo maakunnan työpaikkatilanteesta ja lähtömuutto kohdentuu Uudellemaalle ja Pirkanmaalle, mutta myös naapurimaakuntiin. Tulomuuttoa maakuntaan on vastaavasti Uudeltamaalta ja naapurimaakunnista. Tarkasteluvälillä 2012 - 2016 lasten (0–6 v.) määrä laski Etelä-Karjalassa reilulla viidellä prosentilla noudattaen koko maan yleistä kehitystä. Samaisella tarkasteluvälillä myös nuorten (7–14 v.) osalta trendi on ollut maakunnassa laskeva, kun taas koko maan osalta kyseinen ikäluokka on kasvanut. Yli 75-vuotiaiden määrä on kasvanut tarkasteluvälillä 2012–2016 reilut 8 %, mikä on kuitenkin ollut n. kaksi prosenttiyksikköä koko maan kasvua alhaisempaa.

Vanhimmassa tarkastelun kohteena olevassa ikäluokassa, yli 85-vuotiaissa, eliniän odotteen nousu näkyy selvimmin. Aikavälillä 2012–2016 yli 85-vuotiaiden määrä on kasvanut maakunnassa 17 % ollen koko maan kehitystä korkeampaa.

Ikääntyminen näkyy vahvasti kaupunki-maaseututarkastelussa. Kaikilla kaupunki-maaseutu-luokitetuilla alueilla 65 vuotta täyttäneiden määrä on kasvanut. Haasteellisimmilla maakunnan reuna-alueilla (maaseutu, harvaan asuttu maaseutu) ikääntyvien osuus on kasvanut pitkälti työikäisen väestön muuttoliikkeen seurauksena. Toisaalta, kaupunkialueilla yli 65-vuotiaiden määrän kasvu kertoo maakunnan sisäisestä muuttoliikkeestä; ikääntyvä väestö hakeutuu palvelujen äärelle. Lukuun ottamatta Lappeenrannan keskustaa kaikilla maakunnan alueilla on tapahtunut työikäisen väestön vähenemistä, minkä taustalla on väestön ikääntyminen, mutta myös vuoden 2011 jälkeen jatkuvasti heikentynyt maakunnan työllisyystilanne. Myös lasten määrä on kasvanut ainoastaan sisemmällä Lappeenrannan kaupunki- ja kaupungin kehysalueella.

Aluetalouden, kuntatalouden ja työllisyyden dynamiikka

Aluetalouden tilanne on kohenemassa. Kaikkien toimialojen liikevaihto oli vuonna 2016 trendisarjan (109,9, 2010=100) mukaan kasvussa. Liikevaihdon kasvu oli kaikilla lähes kaikilla päätoimialoilla (pl. rakentaminen) suurempaa kuin maassa keskimäärin. Erityisesti liikevaihdon kasvu näkyy rakentamisessa (123,8) ja muissa palveluissa (124,4). Alkuvuosi 2017 on ollut myös positiivinen. Piristymistä näkyy eniten kaupan alan liikevaihdossa, missä näkyy venäläisten ostosmatkailun kääntyminen kasvuun. Teollisuuden vientiliikevaihto on alkuvuonna 2017 ollut edellisvuotta korkeampi (+ 8 %). Myös viimeisimmän pk-yritysbarometrin mukaan suhdanteet ovat edellisvuotta paremmat 40 % yrityksistä (koko maa 50 %) ja paranevia suhdannenäkymiä odottaa 36 % pk-yrityksistä (koko maa 47 %). Lappeenrannan seutukunnassa odotukset olivat selvästi Imatraa parempia.

Maakunnan suurimmat työllistäjät ovat teollisuus ja sosiaali- ja terveysala. 2010-luvulla työpaikat ovat vähentyneet, mutta viimeisimpien tilastojen (Q1 2017) valossa henkilöstömäärä on hienoisessa nousussa (+0,7 %), mikä näkyy selkeimmin rakentamisessa (+ 7 %). Teollisuuden ja muiden palvelujen henkilöstömäärä on kasvanut edellisvuoteen verrattuna. Kaupan alan henkilöstön määrä on edelleen vähentynyt, mutta laskutahti on hiljentynyt huomattavasti.

Piristymisestä huolimatta aluetaloudessa on edelleen haasteita. Taloudellinen huoltosuhde (164,5) on selvästi koko maan keskiarvoa (143,2) huonompi ja heikkenee keskimääräistä nopeammin. Työllisyysaste 64,6 % oli yli neljä prosenttiyksikköä koko maan keskiarvoa alhaisempi. Työttömien määrä on kuitenkin vähentynyt kesästä 2016 lähtien. Työttömyysaste ja rakennetyöttömyys on edelleen koko maata korkeampia. Lukumääräisesti eniten työttöminä on henkilöitä, joille ei ole voitu määrittää ammattia. Uusia työpaikkoja on ilmoitettu TE-toimistoon hieman viime vuotta vähemmän. Positiivista on, että YT-neuvotteluiden ja irtisanomisien määrä on kuluvan vuoden aikana selvästi aikaisempaa pienempi. Ylitarjonta-ammattien määrä on vähentynyt ja pula-ammattien määrä kasvanut. Työmarkkinoilla on nähtävissä yhä enemmän rekrytointiongelmia; lähitulevaisuudessa on pulaa monista sote-alan osaajista. Työvoiman saatavuus on selkeä ongelma ICT-alalla, jossa työvoimapula haittaa toimialan kehittymistä ja laajenemista. Myös metallialalla on puutetta ammattiosaajista. Selkein ylitarjonta-ammatti on yleissihteeri.

Kuntatalouden tilanne Etelä-Karjalassa on valtakunnan keskiarvoa parempi, vaikka kunnallisverotulot ovat maakunnassa olleet laskussa. Kuntien omavaraisuusaste on ollut hienoisessa kasvussa parin viime vuoden aikana (v. 2015 ja 2016). Suhteellinen velkaantuneisuus on keskimäärin laskenut, kun koko maan osalta tunnusluvun arvo on ollut kasvussa. Poikkeuksen edellä esitettyjen tunnuslukujen arvoihin tekevät Lappeenranta ja Taipalsaari, joissa omavaraisuusaste jää alle 50 prosentin ja suhteellinen velkaantuneisuus nousee yli 50 prosentin.

Yritys- ja innovaatiotoiminnan sekä osaamisen dynamiikka

Etelä-Karjalassa yrityskehittäjä koostuu vahvasti mikro- ja pienyrityksistä sekä pääasiassa prosessiteollisuuden suuryrityksistä. Teollisuuden merkitys on ollut suuri ja kasvuhakuisen pk-yritystoiminnan kulttuuri on alueella nuorta. Metsäteollisuus on toiminut merkittävässä roolissa innovaatiokehittämisessä. Tällä hetkellä toimiala on uusiutumisvaiheessa ja sen toimintaedellytykset ovat alueelle tärkeitä EU-tasolta aluetasolle ml. raaka-aineen ja osajien saatavuus, logistiikka ja alaan liittyvä sääntely.

Harvalukuisten keskisuurten yritysten joukossa on muutamia tiivistä korkeakoulu-yhteistyötä tekeviä yrityksiä, mutta isommat pk-yritykset eivät pääsääntöisesti toimi alueella laajemman kehittämisen vetureina. Ohjelmistoteollisuus on voimakkaasti kasvava toimiala mahdollistaen älykkäitä ratkaisuja monilla toimialoilla. Osaavan työvoiman saatavuus on kuitenkin toimialan haasteena. Esimerkiksi matkailu- ja hyvinvointialan pienyrityksissä tehdään aktiivista kehittämistä. Nuoria kehittämisintensiivisiä yrityksiä löytyy mm. uudenlaisten teollisuuden palvelujen, energiateknologian ja valmistustekniikan parista.

Alueen innovaatiotoiminnan ja osaamisen kehittämisen moottorina toimii Skinnarilan kampus, jolla toimii korkeakoulujen (LUT ja Saimia) lisäksi useita pk-yrityksiä. Kampusen yhteistyö elinkeinoelämän kanssa on tiivistä. LUT on Suomen johtava energiatekniikan kouluttaja ja tutkija. Vuonna 2018 aloittaa toimintansa LUT-konserni ja etunojassa edennyt tiedeyliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteistyö tiivistyy entisestään. Yhteistyötä kehitetään myös ammattiopiston ja korkeakoulujen sekä elinkeinoelämän välillä. Alueen innovaatiostategian keskeinen tavoite onkin edistää kokeilukulttuuria alueella. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että kuntasektorin ja alueen oppilaitosten yhteistyö on systemaattista ja toimiala/oppiainerajat ylittävää. Green Energy Showroom -verkosto toimii energia- ja ympäristöalan toimijoiden yhteisenä kehittämisalustana. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on kehitetty osaamista mm. sote-palveluiden järjestelmäkehitykseen monitoimijaisessa yhteistyössä.

Innovaatioekosysteemin vahvuuksina ovat maakunnan suhteellisen pieni koko ja tiiviit verkostot. Alueella on panostettu TKI-toimintaan nousujohteisesti. Vaikka TKI-menot asukasta kohti vielä jäävät valtakunnallisen keskiarvon alapuolelle, alueella on koettu aikavälillä 2010–2016 vahvaa kasvua (+24,4 %) samaan aikaan, kun valtakunnallinen trendi on ollut laskeva (-17 %). Elinkeinoelämän osuus alueen TKI-kokonaismenoista on niin ikään kasvanut, kun vastaavasti Suomessa keskimäärin trendi on ollut laskeva (+15,1 %; -3,8 %). Patenttitilastoissa Etelä-Karjala on suhteutettuna sekä väkilukuun että BKT:hen Suomen johtavia maakuntia. Maakunnan väestön koulutustaso on noussut keskimäärin samaa tahtia muun Suomen kanssa jääden kuitenkin Lappeenrantaan lukuun ottamatta hieman alle maan keskiarvon. Keskeinen kehityshaaste on työmahdollisuuksien tarjoaminen erityisesti yliopistosta valmistuville. Skinnarilan korkeakoulukampus on valtakunnan kansainvälisin ja Saimaan ammattikorkeakoulu on valtakunnan kärjessä EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien maksullisten opiskelijoiden kouluttamisessa. Venäjän jälkeen toiseksi eniten opiskelijoita tulee Vietnamista.

Lisäksi haasteena ja mahdollisuutena ovat sukupolvenvaihdostilanteet. Lopettaneiden yritysten määrän kasvua lyhyellä aikavälillä selittää sukupolvenvaihdosikäen tuleminen lisäksi kaupan ja palveluiden alan heikkoon kannattavuuteen johtanut suhdannetilanne (Venäjä, matkailu), mikä on kuitenkin kohenemassa. Kuluvan vuoden majoitustilastojen (tammi-syyskuu) mukaan kärkisijoja venäläisten yöpymismäärissä pitävät Helsinki, Imatra ja Lappeenranta. Sekä Etelä-Karjalan että Uudenmaan osalta määrissä on kasvua 33 % edellisvuoden vastaavaan aikaan. Matkailun kehittämistoimet Etelä-Karjalassa keskittyvät Saimaan brändiarvon hyödyntämiseen sekä liikunta-, hyvinvointi-, terveys- ja

kulttuurimatkailun palvelutuotantoon sekä palvelupakettiin. Hyvän kehittämislustan muodostaa haettu Saimaa Geopark -status.

Liikkumisen, asumisen ja luonnonympäristön tilannekuva

Maakunnassa on viisi rajanylityspaikkaa. Imatra, Nuijamaa ja Vainikkala ovat kansainvälisiä ja Parikkala tilapäinen rajanylityspaikka. Viides rajanylityspaikka on Lappeenrannan lentoasema. Vainikkala on Suomen ainoa henkilöliikenteen rautatieyhteyden rajanylityspaikka.

Suomen ja Venäjän välisestä rajaliikenteestä yli 40 % kulkee Etelä-Karjalan rajanylityspaikkojen kautta, kuorma-autoista 43 % ja matkustajista jopa 48 %. Sujuva rajaliikenne ja toimivat rajatoiminnot ovat elinehto Etelä-Karjalalle ja sen elinkeinoelämälle. Vuonna 2016 venäläiset jättivät maakuntaan tuote- ja palveluostoina 156 miljoonaa euroa. Rajan ylittävän liikenteen vilkastuminen tai väheneminen näkyy heti esimerkiksi maakunnan kauppojen liikevaihdossa ja etenkin verottomissa tax free- ja invoice-myyneissä. Vuoden 2013 rajanylitysenäytöksen (6,8 milj. rajanylitystä) jälkeen liikenne kääntyi uudelleen kasvuun vuoden 2016 syksyllä. Etelä-Karjalan rajanylityspaikoilla rajan ylittäneiden henkilöiden määrä on kasvanut 14 % syksystä 2016 syksyyn 2017. Lisääntyvä liikenne piristää kauppaa ja matkailua, mutta samanaikaisesti kasvavat onnettomuusriskit etenkin maantieliikenteen osalta. Tavaraliikenteen rajanylitysten määrät eivät ole vielä kääntyneet kasvuun, mutta ovat tasaantumassa vuoden 2016 tasolle.

Venäläismatkailijoiden lisäksi odotetaan kasvua muualta kansainvälisiltä markkinoilta, joiden tavoittamiseksi tarvitaan suoria lentoyhteyksiä Eurooppaan. Ryanair aloittaa keväällä 2018 viikoittaiset reittilentovuorot Lappeenrannasta Ateenaan ja Bergamoon. Saimaan kanava on tärkeä sisävesiliikenteen ja merenkulun yhdistävä liikenneväylä, jonka sulkujen pidentäminen ja sulkuporttien uusiminen mahdollistaisivat kilpailukykyisemmän kuljetuskaluston ympärivuotisen liikennöinnin rahti- ja matkustajaliikenteessä.

Etelä-Karjalan työpaikkaomavaraisuus vuonna 2015 oli 98,6 %, jossa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta viime vuosien aikana. Kuntien työpaikkaomavaraisuus vaihtelee Lappeenrannan ja Imatran 106,3 %:sta Taipalsaaren 41,5 %:iin. Työllisestä työvoimasta käy oman kotikunnan ulkopuolella töissä 24,7 %. Maakunnan ulkopuolelle pendelöi 6,4 % työllisistä. Pendelöivien osuus on viimeisten vuosien aikana pysynyt vakaana.

Kesämökkien määrä on maakunnassa kasvanut viimeisten vuosien aikana etenkin Lappeenrannan seutukunnassa Savitaipaleella ja Lemillä. Vireä mökkiläiselämä onkin tärkeä kunnissa, joissa ikääntyvän väestön osuus ja muuttotappio tuntuvat eniten. Etelä-Karjalassa kehitetään parhaillaan uutta yhteiskunnan korvaamiin ja tukemiin kuljetuksiin sekä laajaan julkisen ja yksityisen sektorin väliseen yhteistyöhön perustuvaa liikkumisen palvelumallia (MaaS). Tavoitteena on vastata mm. haja-asutusalueiden asukkaiden liikkumisongelmiin ja liikenteen ympäristöpäästöjen vähentämistavoitteisiin huomioiden maakunnan asukkaat, työssäkävijät ja matkailijat.

Etelä-Karjala on tunnettu vahvasta energia- ja ympäristöalan osaamisestaan ja kehittämistyöstä. Merkittäviä julkisia infrainvestointeja on alueella vireillä mm. vedenpuhdistukseen liittyen. Näitä pyritään hyödyntämään kehittämis- ja kokeilualustoina. Lappeenranta on vähentänyt päästöjään mm. nostamalla uusiutuvista lähteistä tuotetun energian osuuden 78 %:in. Kaupungissa on siirrytty uusiutuvaan kaukolämmöntuotantoon biomassan avulla. Imatran Lämpö tuottaa yli 90 % kaukolämmöstä biopolttoaineilla. Näin hyödynnetään metsäteollisuuden sivutuotteita ja lähimetsistä saatavaa haketta. Vuonna 2016 maakunnan uusiutuvan energian käyttöaste oli 74 %, Itä-Suomen korkein (koko maan ka. 34 %). Tähän päästään pitkälti kemiallisen metsäteollisuuden jäteliemien energiakäytön avulla. Aurinkosähköön on panostettu voimakkaasti ja sitä tuotetaankin Lappeenrannan seudulla asukasluvuun suhteutettuna eniten koko Suomessa. Etelä-Karjalassa on myös tuulivoimatuotantoa. Kiertotalouden

edistäminen on maakunnassa vahvassa nousussa, mille edellytykset luo yliopiston osaaminen uusissa ilmastonmuutosta hillitsevissä ratkaisuissa sekä innovatiiviset korkean teknologian yritykset ja näiden välinen yhteistyö.

Etelä-Karjalan luonnon erityispiirteitä ovat Saimaa ja järviluonto. Vesistöjen tila on kohentunut, mutta erityisesti Pien-Saimaa vaatii vielä kunnostustoimenpiteitä. Luonnonsuojelualueiden osuus maakunnan pinta-alasta on pieni, vain 0,5 %.

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikka

Kouluterveyskyselyn (2017) tulosten mukaan eteläkarjalaiset lapset ja nuoret voivat pääosin hyvin. Peruskoulun 8. ja 9. luokan, lukion ja ammatillisen oppilaitoksen oppilaiden tupakointi on vähentynyt merkittävästi. Myös humalahakuinen juominen on vähentynyt, mutta on ammatillisissa oppilaitoksissa edelleen 30 % eli valtakunnan tasoa. Lasten ja nuorten osalta huolenaiheita ovat nuorten ruokailutottumukset, liian vähäinen liikkuminen, ylipainon ja ruutuajan lisääntyminen, mielenterveys ja jaksamisongelmat sekä perheen jäsenten päihteiden käyttö ja nuorten huumeokeilujen lisääntyminen. Lappeenrannassa kipupisteinä on verrattain korkea nuorisorikollisuus. Imatralla nuorten huono-osaisuuden keskeinen tekijä on työllisyystilanne: työttömyysaste on 18-24 vuotiaiden joukossa selvästi yli 26 %.

Työllisyystilanne heijastuu työikäisten hyvinvointiin. Korkeiden työkyvyttömyyseläkelukujen taustalla näkyy mm. Rautjärven kunnan alueella metsäteollisuuden irtisanomiset ja kapeat työmarkkinat. Etelä-Karjalassa vaikeasti työllistyviä on maan keskiarvoa enemmän. Myös päihdehuollon laitoshoidossa on lähes puolet enemmän ihmisiä kuin maassa keskimäärin. Käytettävissä olevat tulot ruokakunnittain (Gini-kerroin) vaihtelevat kuitenkin vähemmän kuin maassa keskimäärin. Kunnallisvaalien äänestysaktiivisuus on huolestuttavan alhainen Imatralla ja Lappeenrannassa. Kelan ikävakioitu sairastavuusindeksi vaihtelee Etelä-Karjalassa paljon (77.1–123.6) kuntien välillä. Myös terveydenedistämiseksi (TEA-pisteet) on suuria eroja kuntien välillä.

Ikäihmistien kohdalla lähes kaikki indikaattorit näyttävät positiiviseen suuntaan. Eksoten toimet kotihoidon ja kuntoutuksen tehostamiseksi alkavat tuottaa hyvää tulosta ja laitoshoidon paikkoja on voitu vähentää. Yksinäisyyden lisääntyminen ja julkisen liikenteen väheneminen erityisesti haja-asutusalueilla ovat kuitenkin ikääntyvien huolenaiheita. Kriittinen tekijä jatkossa on myös tietoverkkoyhteydet.

Alueellista hyvinvointityötä tehdään kuntien hyvinvointitiimien, järjestöjen ja eri yhteistyökumppaneiden kanssa tiiviissä yhteistyössä. Maakuntaan on luotu maakunnalliset sekä kuntakohtaiset hyvinvointirakenteet (hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtoryhmät tai tiimit) kaikkiin kuntiin. Maakunnallisessa hyvinvointityöryhmässä sovitut valtuustokauden 2017–2020 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen pääteemat ovat: terveelliset elämäntavat, mielen hyvinvointi, terveellinen ja turvallinen elinympäristö, asukasosallisuus ja yhteisöllisyys, viestintä, tiedon tavoitettavuus ja kiinnostavuus sekä työ, taloudellinen hyvinvointi ja yrittäjyys.

Kolmannen sektorin yhteistyö on erittäin tärkeää ja vapaaehtoistyön rooli kasvaa edelleen. Etelä-Karjalassa järjestötoimintaan osallistuvat aktiivisesti 20–54 -vuotiaat miehet ja 55–74 -vuotiaat naiset. Eteläkarjalaisista joka neljäs ilmoitti osallistuvansa aktiivisesti yhdistys- ja harrastetoimintaan.

Turvallisuus on osa hyvinvointia ja suurin osa kokee asuinalueensa turvalliseksi. Väestön väheneminen, ikääntyminen, yksin asuvien määrä ja väestön keskittyminen kasvukeskuksiin vaikuttavat turvallisuuspalvelujen tarpeeseen ja järjestämistapaan. Palvelutarpeiden ennustetaan kasvavan kasvukeskuksissa ja palvelutaso tulee kyetä ylläpitämään myös harvaanasutuilla alueilla, joiden

väestörakenne painottuu ikäihmisiin. Vapaaehtoisen pelastuspalvelun toiminnan järjestäminen väestökatoalueilla edellyttää laajempaa yhteistyötä ja uusia toimintamalleja yli organisaatorajojen.